

ANDERS BJÖRCK:

Perspektiv på 1960-talet

I Svensk Tidskrifts serie om riksdagspartiernas ungdomsförbund skriver här Anders Björck, en gång ordförande i högerns, senare moderaternas ungdomsförbund, numera riksdagsledamot. Han ser tillbaka till 60-talet, då det dåvarande ungdomsförbundet sökte upp dem som verkligen var unga, liksom det fortfarande gör. Han menar att det var en styrka att förbundet inte profilerade sig från partiet, något som andra gjorde med bedrövligt resultat. Motsättningar fanns och att man påverkade partiet är säkert. Författaren dröjer särskilt vid förhållandet till näringslivets företrädare, och hans slutsatser går bland annat ut på, att det är nyttigt och riktigt, om ungdomsförbundet lägger vikt vid att vara med att utforma partiets idépolitik.

1950-talet innebar för dåvarande högerpartiet en oavbruten serie framgångar vilka bröts av 1960 års val. De svårigheter för partiet som kom att präglade 1960-talet undgick inte att besvära också ungdomsförbundet. 1960-talet kom att innebära en nyorientering på en rad områden för ungdomsförbundet, såväl politiskt som organisatoriskt och strukturellt.

För att rätt kunna förstå denna utveckling måste man ha utgångsläget vid 1960-talets början i minnet. Högerns Ungdomsförbund bestod liksom sina motsvarigheter inom de andra partierna vid denna tidpunkt till övervägande del av äldre medlemmar med förvärvsarbete. Förbundet hade en stark ställning också på mindre orter liksom på den rena landsbygden. Andelen "icke politiska" aktiviteter i verksamheten var betydande. Den organisatoriska stadgan var stor.

1960-talet ledde för ungdomsförbundets del till att medelåldern snabbt sänktes, beroende på en kraftig expansion av skolungdomsverksamheten. Under relativt kort tid skedde en utveckling som innebar att andelen förvärvsarbetande äldre medlemmar väsentligt reducerades. Resultatet blev bl.a. ett ökat intresse för internationella frågor framför allt då Europafrågan. Vid 1960-talets början var frågan om ett svenskt medlemskap i EEC aktuellt och det framstod för många inom förbundet som självklart att engagera sig aktivt i denna fråga och även driva på partiet.

Dåvarande partiordföranden Gunnar Heckscher var starkt internationellt inriktad, och hans levande Europaintresse upplevdes av många yngre som i hög grad stimu-

lerande. Birger Hagård, förbundsordföranden i HUF 1963–65, delade Heckschers Europaintresse och drev inom ungdomsförbundet en aktiv linje i dessa frågor.

Europadebatten inom ungdomsförbundet fick en stark ideologisk anknytning, och det är att märka att det inte var de handelspolitiska motiven som dominerade. Europatanken tillades ett värde i sig, och Sverige fick inte undandraga sig sitt ansvar. Denna Europadebatt skiljde sig därför i betydande grad från den som fördes i den allmänna debatten. Den saknade anknytningen till de politiska realiteterna, men var onekligen inspirerande för många. Att den varaktigt kom att påverka den unga moderatgenerationen råder det ingen tvekan om, och allt sedan dess har europafrågan ofta dykt upp i såväl MUF- som studentförbundssammanhang.

Det ökade europeiska intresset tog sig ett konkret uttryck i bildandet av COCDYC 1964. Här fick de moderata och kristendemokratiska ungdomsförbunden i Nordeuropa äntligen ett forum för kontakter.

Biståndsfrågorna kom knappast att spela samma roll inom MUF som inom andra politiska riktningar. Berodde det på ointresse i sak? Enligt min mening inte. Kraven på enprocentmålet stöddes i MUF, men många inom förbundet stöttes bort av den tidvis starkt förenklade biståndsdebatt som fördes. Det faktum, att många biståndsdebattörer från andra politiska riktningar förutsatte socialism som ett villkor för att U-länderna skulle kunna lösa sina problem uppfattades naturligt nog som ett exempel på att biståndsdebatten hade hamnat snett.

Vi har inte kommit så förfärligt mycket

längre idag. Fortfarande är det svårt att få till stånd en seriös debatt om vilka metoder som skall användas i biståndsarbetet. Fortfarande finns det gott om revolutionsromantiker i den svenska U-landsdebatten.

Ungdomsförbundet och moderpartiet

Det är naturligt att många kom att uppfatta denna, i jämförelse med andra ungdomsförbund, begränsade aktivitet, som ett uttryck för negativism. Jag upplevde aldrig situationen så. När man jämför MUF med andra politiska ungdomsförbund måste man ha en sak klar för sig: MUF har aldrig, till skillnad från t ex FPU, sett det som ett egenvärde att till varje pris profilera sig från moderpartiet. Under den aktuella tiden förekom många hårda diskussioner med partiet i såväl politiska som organisatoriska frågor. Vi försökte allmänt hålla sådana meningsmotsättningar på en rimlig nivå. Förvisso skulle hårda offentliga strider med moderpartiet skänkt oss publicitet – men till vilket pris och till vad nytta? Ett bokslut från 1960- och 70-talen torde med all önskvärd tydlighet visa att de ungdomsförbund som verkligen sökte strid med sitt moderparti inte uppnådde något konkret. Detta ledde inte till vare sig politiskt inflytande i sakfrågorna eller till medlemstillströmning.

Tvärtom kan man nu i efterhand konstatera att de "vansinnesprofileringar", som man på visst håll ägnade sig åt, endast ledde till svåra inre strider, till förlust av allmän respekt och trovärdighet – samt att man inte lyckades attrahera de grupper man var ute efter.

Det är fel att tro att ett ungdomsförbund kan diktera ett partis politik. Det vet var och en som i ledande ställning har sysslat med sådana frågor. Men ungdomsförbunden kan naturligtvis påverka i växlande grad. Vilket som är mest effektivt, offentlig eller intern påverkan, kan man ha olika uppfattning om. Men jag har svårt att tro att en politisk och personell isolering av ett ungdomsförbund från moderpartiet verkligen gagnar ifrågasvarande ungdomsförbunds egna intressen.

Som förbundsordförande mötte man ibland frågan om det inte vore lämpligt att hårdare kritisera partiet i olika frågor. När man då för vederbörande påpekade att det redan hade framförts kritik från ungdomsförbundet på det aktuella området, fick man snart klart för sig att många med kritik menar angrepp.

Det skall så här i efterhand erkännas att det faktiskt fanns en återhållande faktor under 1960-talet när det gällde kritik från MUF:s sida gentemot partiet. De olika stridigheter som då kännetecknade partiet liksom den dåliga ekonomi som tidvis gjorde sig gällande för partiet uppmuntrade inte till att slå emot vad som många betraktade som en redan liggande. Det hade i slutet av 1960-talet under stridigheterna mellan Yngve Holmberg och Gösta Bohman inte varit svårt att rejält klippa till partiet – och det på goda grunder. Men ett generalangrepp då mot partiet från ungdomsförbundets sida hade fört med sig svåröverskådliga konsekvenser.

Det saknades inte sådana som upplevde "skandalerna" inom partiet vid denna tidpunkt som så generande att man mer eller

mindre ville ta avstånd från partiet i väsentliga avseenden. Det kliade i fingrarna på många, och ammunition hade sannerligen inte saknats för angrepp. Min personliga strävan var dock att ungdomsförbundet på ett rimligt sätt skulle medverka till att partiet klarade sig ur krisen. Föga heroiskt måhända, men med facit i hand kan man nog våga konstatera att detta var den riktiga bedömningen.

Ilskan var emellertid stor hos ungdomsförbundets ledning när personer högt uppe i partihierarkin offentligen koketterade med att efterlysa mer kritik från ungdomsförbundet. Vi visste ju alltför väl att när sådan kritik vid lämpliga tillfällen exekverades så blev reaktionen våldsam. Sedan dess har jag alldeles speciellt högaktat den sällsynta grupp av människor som lever som de lär.

De kriser som skakade partiet vid denna tid ledde till att konkreta organisatoriska och praktiska problem kom att ta alltför stor tid. Huruvida förbundets politiska profil hade utvecklats annorlunda om partiet hade varit på frammarsch i stället för på tillbakagång är intressant att spekulera över. Förmodligen hade så varit fallet.

Förhållandet till näringslivet

1969 utkom boken "Moderat Samhällssyn" bakom vilken stod tre personer i MUF:s ledning. Den riktade bla kritik mot att partiet i alltför hög grad hade kommit att identifieras med näringslivet i synen på hur samhällsproblem borde lösas. Just kritiken mot näringslivet ledde till att en del skribenter intog en kritisk attityd mot bokens innehåll.

Nu var emellertid kritiken mot näringslivet inte det centrala i bokens budskap. Partiets ställningstagande i många frågor uppfattades av oss yngre som alltför litet grundat på idémässiga överväganden och i alltför hög grad baserat på slentrianmässiga hänsynstaganden.

Vad gäller just näringslivets roll i politiken vid denna tidpunkt, alltså strax efter "ungdomsrevolten" 1968, så fanns det ett utbrett missnöje bland unga moderater med hur dåligt näringslivet i politiska sammanhang klarade av att förklara och försvara de idéer det stod för. Med den i grunden positiva syn till marknadshushållning och fritt ägande som vi stod för åsåg vi med viss oro hur ofta företrädare för näringslivet stod på näsan i meningsutbyten med radikala kritiker.

Vi menade att detta bl a berodde på att näringslivet saknade en genomtänkt ideologi. Vår uppfattning var att också företrädare för det fria näringslivet måste lära sig att motivera sin existens och sina arbetsmetoder, precis som andra grupper i samhället. Vi ville inte åta oss att vara några automatiska försvarare åt näringslivet helt enkelt därför att vi åsåg att detta borde näringslivet kunna klara självt.

Det skall inte förnekas, att det fanns de inom näringslivet som missförstod våra synpunkter och trodde att de bottnade i en förskjutning av vår principiellt positiva inställning till den fria företagsamheten. Så var alltså inte fallet. En nyttig lärdom av boken "Moderat Samhällssyn" var dock att många framstående personer uttalar sig om böcker som de inte har läst utan baserar sina åsikter på tidningsrubriker.

Demokrati och ägardemokrati

Demokratifrågorna var i hög grad aktuella under större delen av 1960-talet, och på en speciell punkt kom ungdomsförbundet på kollisionskurs med partiet. Den föreslagna gemensamma valdagen mötte ett starkt motstånd hos oss och ledde till upprepade konfrontationer. På partistämman i Karlstad 1967 kunde vi glädja oss åt att stödet också hos de äldre var utbrett i denna fråga. Att inte stämman följde ungdomsförbundet får nog tillskrivas det faktum att partiet hade deltagit i en kompromiss med övriga partier som de flesta inte åsåg sig kunna bryta. Hade inte detta funnits med i bilden hade säkert stämman gått den gemensamma valdagen emot.

Intresset för demokratifrågorna var påfallande stort under den aktuella perioden inom den unga moderatgenerationen. Det gällde inte minst de kommunala demokratifrågorna och länsdemokratin. Jag vågar nog säga att MUF där kom att påverka partiet i betydande grad.

Den sk ägardemokratin hade länge varit ett av partiets stora paradnummer. Utan överdrift kan man dock konstatera att försöken att föra ut den till människorna som en sammanhängande ideologi knappast hade haft framgång. Partiets insatser på denna punkt blev ofta mindre lyckade på grund av att man i överambitiöst nit ofta konstruerade komplicerade modeller och presenterade orealistiska räkneexempel.

Vad vi från ungdomshåll reagerade mot var att man menade att ägardemokratin dels skulle lösa ägandespridningsproblemen, dels också klara av medinflytandefrågorna i

näringslivet. Den officiella versionen var att aktieinnehav, t o m i mycket liten skala, också gav ett reellt inflytande över det egna företaget och den egna arbetsplatsen.

Vi hävdade att ägandespridning och företagsdemokrati var två skilda saker som borde hållas isär. Ett spritt enskilt ägande var förvisso önskvärt och borde eftersträvas. Men det löste på intet sätt problemen kring medbestämmande i arbetslivet. De frågorna borde behandlas med all tänkbar omsorg för sig. Denna bodelning mellan ägande och arbetslivsdemokrati torde idag knappast ifrågasättas av någon inom Moderata Samlingspartiet. Utvecklingen därhän var dock ingalunda utan gnissel.

Borgerligt samarbete

Det borgerliga samarbetet var ett ständigt återkommande tema med olika turer under denna tid. Vi såg mittensamarbetet födas, men också dess reella fall. Ehuru alla yngre var övertygade om betydelsen av ett borgerligt samarbete, var vår attityd annorlunda än partiets. Detta hade att i den praktiska politiken – framför allt i riksdagsarbetet – ta ställning till konkreta samarbetsfrågor. Det behövde vi inte göra.

I stället försökte vi vid upprepade tillfällen få till stånd åtminstone samtal med de båda andra borgerliga ungdomsförbunden. Men inte ens allmänt tankeutbyte bakom lyckta dörrar var ledningarna för CUF och FPU intresserade av. För dem representerade Moderata Samlingspartiet och dess ungdomsförbund något isolerat i svensk politik som man skulle hålla kort. Vi hade ofta roligt åt

den smått löjliga attityd som CUF och FPU intog i frågor som rörde kontakterna mellan de borgerliga partierna. Vi hyste ingen tvekan om vad som skulle hända den dag det blev borgerlig majoritet i riksdagen.

En viktig faktor var att FPU och CUF låg så långt från sina moderpartier; vänsterut, det behöver väl knappast tilläggas. Detta försvårade en meningsfull dialog. Det hade annars i det läge som borgerligheten då befann sig, efter decenniernas socialdemokratiska styre, kunnat finnas anledning att ha någon form av åsiktsutbyte.

Stabiliteten inom MUF gjorde att förbundet utan problem gick igenom de konvulsioner som drabbade de flesta ungdomsorganisationer kring 1968. I många fall ledde de till problem för organisationerna som dessa fortfarande har besvärande sviter av. Så icke hos oss.

Många rycktes med i vänsteryran 1968, inte därför att detta grundade sig på någon genomtänkt förändring av tidigare ståndpunkter utan därför att det ansågs opportunt. Bristen på civilturage är som bekant en framträdande egenskap i vårt land, och ungdomssidan utgör därvidlag inget undantag. Det var med beklämmande vi kunde konstatera hur människor med normalt gott omdöme anlade såväl skägg som kvasimarxistisk jargong därför att det "låg i tiden". Vi fick anledning att eftertänka hur lätt det är att ryckas med utan eftertanke, hur gott om opportunisterna det finns. Jag syftar inte här på dem som av ärlig övertygelse ändrade uppfattning. Men exemplens mångfald är stor när det gäller dem som bytte fot av andra skäl.

Idépolitik

Med perspektiv på händelserna och en viss erfarenhet av ungdomspolitik är det frestande att försöka analysera i vilken utsträckning ett ungdomsförbund kan påverka sitt moderpartis politik på kort och lång sikt. Sak samma gäller i vilken utsträckning just MUF har lyckats i detta avseende.

Det viktigaste för ett politiskt ungdomsförbund måste vara att påverka politikens idémässiga innehåll. Det är förvisso frestande att försöka påverka konkreta dagsaktuella frågor i såväl stort som smått, och jag har liksom andra ungdomspolitikerna medverkat till detta. Idépolitik är svårare. Partierna ägnar den – honnörer till trots – ofta ett förstrött intresse. Den anses inte ha samma matnyttighet i dagspolitiken.

Så är det säkert, men det är inte hela san-

ningen. Vi har torftig idépolitisk debatt i Sverige och fältet ligger delvis öppet för den som har något att komma med. Jag tror att MUF under 1960-talet kunde påverka politiken genom att bedriva idépolitik. Det gäller Europafrågan. Demokratifrågorna är ett annat exempel, likaså ägandefrågorna.

Men den idépolitiska stabiliteten inom MUF bidrog i hög grad till att 1968 inte innebar ett steg ut i avgrunden utan tvärtom ledde till framgångar. Den genomgripande omvandlingen av medlemsstrukturen, de nya praktiska arbetsmetoderna, stridigheterna inom partiet ledde inte till några mera betydande problem för ungdomsförbundet. Där fanns ofta en stabilitet – förvisso mindre vanlig i ett ungdomsförbund – och en aktivitet som innebar en plattform för framtiden.